

ספריים

דברים שצנעא יפה להם

דמותו של הרב והמשורר התימני שלום קורח, שקולו הרעיד את הלבבות בפיוטים לראש השנה, לצד סיפורים פיקנטיים מחיי הקהילה, מתוארים בספר שכתב בנו. מהדורה ערוכה ושופעת מידע / **כרמיאל כהן** /

▲ "יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהחיני וקיימני והגיעני לארצנו הקדושה, הארץ שבחר בה לעמו חבל נחלתו, בני אברהם יצחק ויעקב, ויכני לראות אתחלתא דגאולה ממש... ומיום שזכיתי והגעתי אל ארץ אבותי, אני מרותק למיטתי מוכה אילוהים ומעונה. וכמה פעמים הכניסוני לבית חולים, ולא עלתה ארוכה למכתי. אומנם עיניי תמיד אל ה', כי הוא ירפאני רפואה שלמה, ויזכני לראות בביאת משיחנו ובבניין בית קודשנו ותפארתנו, אמן".

דברים אלה כתב על עצמו הרב הסופר והמשורר שלום קורח (1873-1953). הם נדפסו כפרק חתימה לספר "חיי שלום" שכתב בנו הרב יוסף קורח (1990-1912), וראה אור כעת.

החלק הראשון של הספר, שהוא עיקרו, נועד לסיפור את דמותו של הרב שלום קורח, אך שולבו בו נושאים רבים ומגוונים, בעיקר על קהילת צנעא. כך למשל, לצד פרקים אישיים מן הספר העוסקים ב"נדודיו בשנות הרעב", "איש שלום הבורח מן המחלוקת", "מחלת כאב הראש", "ממידותיו", "מכישורי נותיו" ו"השברים וניתוחם", אפשר למצוא בספר פרקים כלליים כמו "החינוך בצנעא", "הרפואה בתימן" וכן הרחבה "על המשוררים ועל השירה בתימן".

החלק השני כולל רשימות נפרדות על אירועים בצנעא בדור האחרון, כמו "רצח האימאם" ו"עלילת רצח שתי הכנות"; וכן סקירות ביוגרפיות על חכמים שונים כמו הרב סעיד עזירי, המתואר כ"לוחם מוש בע למתנגדי הקבלה, הרררעים, ובכל זאת בדרכיו ומידותיו היה איש תם וישר ירא אילוהים וסר מרע", והרב יחיא אַלְאֶבְיץ, שכיהן כרבה הראשי של יהדות תימן.

הרב שלום קורח ובנו הרב יוסף נטלו חלק בהנהגת הדור האחרון של יהודי תימן, ולזיכרונותיהם יש אפוא חשיבות מיוחדת. בספר משוקעים סיפורים רבים על

חיי שלום
פרקי זיכרונות מחיי הרב שלום קורח ותקופתו
הרב יוסף קורח
עורך: אדם בן נון
תימא, תשפ"ד,
566 עמ'
להשיג: "נוסח
תימן", 03-6781444

טקס שנערך בכנסת בשנת 1998, לציון חמישים שנה לעליית יהודי תימן צילום: אבי אוהיון, לע"מ

שמע כי סבו טעה בגרסה, העיר לו בנחת ובקול נמוך. וסבו שמח מאוד על הערה כזאת מפי נכדו, וענה בש"מחה: 'כמותך ירבו בישראל'. ולא בוש להודות ולר'מר: 'ודאי טעיתי'. וחזר על הדבר שלוש פעמים בפני הציבור, שהוא טעה והילד צודק".

עוד כותב המחבר: "אבי מורי לא היה שוחט ולא היה מוהל, ולא התעסק ברבנות, ומימיו לא קיבל עליו שום משרה רשמית, כל זה מפני שהייתה נפשו סולדת מהשררות ומכל ריח של שררה. ומטעם זה לא היה חזן, אף על פי שהיה בקי גדול בחזנות, והיה בעל קול ערב ומרעיד. היה יודע לתקוע, והוא לימד אותי לתקוע, ומימיו לא תקע בציבור".

ובמקום אחר כתב על אביו: "היה נמנע ככל האפשר מלהיות שליח ציבור בבית הכנסת, וולתי בראש השנה, שהכריחו מורנו הרב יחיא אַבְיץ' לומר שני הפיוטים 'עת שערי רחמים' ו'המלך ה', שנהגים

דברים שראו בעיניהם או ששמעו מזקני הדור שלפנייהם. כפי שהעיר עורך הספר, ד"ר אדם בן-נון, אחת מתרומותיו החשובות של הספר הוא בתיאור המחלוקת הגדולה שהייתה בצנעא בין העיקשים לדררעים. החשיבות היא לא רק בפרטי המחלוקת, אלא בעובדה שבספר נזכרים כל הרבנים מכל החוגים בלשון יפה ומכובדת, ללא לשון הרע ורכילות וללא הטלת דופי באחד משני המחנות.

הרב יוסף קורח כותב שאביו לא זכה ללמוד ככל הילדים באופן מסודר, אלא למד אצל אבי סבו, אצל סבו ואצל אביו בבית, כדי שיוכל לטפל באימו החור לה ובאחיו החולה. "ימי לימודיו אצל אביו היו דוחק וסבל", מתאר הבן, ועם זאת, הוא מעיד כי אביו היה ידוע מקטנותו כ"בעל שכל חריף ובעל תפיסה מהירה. ופעם אחת כשהיה לומד אצל מורנו ורבנו חיים (סבון), אירע שבשעה שלמד בציבור בספר 'עין יעקב', והנה

מוצג מוזיאוני

לרון ולרון יש סבא "ממש ממש זקן": אומנם אין לו מקל הליכה ולא גו כפוף, אך יש לו בבית שלל חפצים "זקנים" כמו טרנזיסטור, טלפון חוגה ושעון אורלוגין. כשסבא חיים מציג בפניהם בהתלהבות סליל פילם, הם מביטים בו בשעמום מופגן, וכל מה שמעסיק אותו רחוק מעולמם. כשהילדים מואסים בייצוגי הזקנה שהם פוגשים, הם מחליטים לתרום את הסב למוזיאון. הסב המופתע שמח מאוד למצוא את עצמו במוזיאון, שם הוא זוכה לכבוד, הערכה והתעניינות מרובה מצד מבקרים שבאים לשמוע את סיפור חייו. כשהנכדים שמים לב שסבא כבר לא רק "שלהם", הם מתחילים להתגעגע וגונבים אותו מהמוזיאון חזרה הביתה.

ההחלטה להעביר את הסב למוזיאון היא פעולה מפי תיעה, חצופה ומשעשעת, שמציפה באופן יצירתי את בעיית הפער הבינדורי והקושי לגשר עליו. בפעולת ההרחקה אל המוזיאון הילדים למעשה הופכים את הסב ל"שריד" מן העבר ולפריט מוזיאלי. במובן מסוים, זהו ניסיון להרחיק את מה שאינו מתקבל בעולמם הע"כשווי, וניסיון למצוא עבור הסב התאמה אחרת. שם, במוזיאון, הגוונים הדהויים שמאפיינים את חפצי העבר שבבית הסב מתחלפים בצבעים חיים ועליונים, כאשר הסב מרגיש בבית ואף זוכה בעדנה ובאהדה:

ראש העיר חלק לו כבוד. בטלויזיה הקדישו לו שעה שלמה בחדשות. הוא אפילו זכה בפרס עולמי על שמושב בפיצצים קדומים שהעולם מזמן שכת. סבא חיים היה לאוצר לאומי!

הסב חש בנוח בין המוצגים העתיקים וטוב לו עם המצב החדש, אך דווקא הילדים ששלחו אותו לשם מגלים שבעצם הם לא מרוצים. כשהם עדים להתעניינות האדירה בסב וחווים אותו מחדש, אבל מרחוק, הם מבינים כי הוא חסר להם ושהם זקוקים לו. כשהילדים מחליטים "לגנוב" את סבם חזרה מהמוזיאון, הם למעשה משיבים לעצמם את זכותם על הקשר האישי והאנושי, שלא ניתן להמרה באמצעות שום מוסד יוקרתי או הכרה ציבורית. הגניבה הסמלית מהמוזיאון מייצגת את השבת הרלוונטיות והחשיבות של הזקנה לחייהם האישיים, מעבר לגבולות התצוגה הציבורית. המוזיאון, שכמד עט מפריד את הילדים מסבם, הופך לאמצעי שמעורר רב בהם את ההכרה בערך האמיתי של מה שיש להם, ומחזיר אותם למקום שבו הם יכולים באמת להעריך ולאהוב את סבם לא רק כאוצר לאומי, אלא כאוצר אישי ומשפחתי.

האיורים חגיגיים ומלאי צבע ותנופה, והפרטים הקטנים שבהם מאפשרים היכרות עם חפצי העבר וגם קריאה אפשרית נוספת. למשל בסצנת הגניבה חזרה הביתה – בעוד הילדים בטוחים כי הסב ישן, באיור רואים אותו עם חצי עין פקוחה, מעין עדות סמויה למוכנות שלו לשתף פעולה עם האירוע.

הסיפור, בשפה קלה המיועדת לגילאי ראשית קריאה, מעלה שאלות על היחס כלפי הזקנה וכלפי העבר, ומעביר את המסר עד כמה קשרים בין-אישיים הם מעל לכל מוסד או מסגרת. בסופו של דבר, הילדים מבינים שהערך האמיתי של סבא חיים איננו טמון רק בסיפוריו ההיסטוריים או בחד פציו העתיקים, אלא בקרבה וביקשר הממשי שלהם איתו.

סבא של פעם
כתבה ואיירה:
שירלי ויסמן
סדרת "הספריה של" לראשית קריאה
טל מאי

בפרק על הרפואה בתימן הוא מספר: "פעם פרצה בתינוקות מחלת השעלת, שהיה התינוק משתעל עד שאינו יכול להחזיר נשימתו, ולפעמים היה מת בעת השיעול. ובאותה תקופה היה בצנעא רופא מיסיונרי שהיו קוראים לו 'בתרי' ו'ר' פטריק פטרי, רופא אני-גלי, עם עוזר, שהיו מטפלים בחולים במסירות נפש ממש. היו מסתובבים ברובע היהודי אפילו בלילה, ושואלים היכן יש תינוקות חולים. וכל מי שטיפ לו בו, היה נרפא מהר. ובכללם היה בני פנחס [נולד בשנת 1941; לימים, הרב פנחס קורח, רב קהילת 'שערי הלכה' בבני-ברק], שלקה במחלה הזאת, והוא בן שלוש שנים. וכשטיפלו בו רופאים אלה יצא מכלל סכנה, והחלים והבריא. ואילו לא היו רופאים אלה בתימן, היו רוב התינוקות מתים חס ושלום."

ובעניין המשוררים והשירה בתימן: "כשפרצה המחלוקת והריב בין יהודי צנעא, והיו לשתי כיתות – עיקשים ודרדעים, והמשוררים כולם היו בצד העיקשים, לא נשארו לדרדעים משוררים מומחים. וכל אחד מהמסובים שרואה עצמו שהוא יודע לשיר היה שר ומצדף אליו עוזרים מתוך המסובים, ושרים כפי ידיעתם במנגינות. וההבדל היה ניכר לעין, כי המי שוררים הם קובעים סדר המסיבה, והיה טעם למסיבה. מורנו הרב יחיא אפיץ' היה מצטער על המצב שנוצר, ובמסיבות שלו היה מזמין משוררים כדי שיהיה סדר... וכל פעם היה מביע את צערו בפני אבי מורי על המי חסור במשוררים בין החברים."

הזכרתי לעיל את חשיבותו של הספר בתיאור חיי היהודים בתימן בשלהי המאה ה-19 ובמחצית הראשונה של המאה ה-20, אולם נראה לי שחשיבותו של הספר במתכונתו הנוכחית נובעת במידה רבה מעבודת העריכה העצומה שהושקעה בו. הספר משופע בהערות שוליים של העורך, ד"ר אדם בן-נון, שכוללות ביוגרפיות לאישים הנזכרים בספר, ציוני מקומות בתימן, מיקום הסיפורים על ציר הזמן, תיאורים היסטוריים של אורח החיים בתימן ותיאורים גיאוגרפיים של שכונות המגורים, הבתים והחנויות.

לצורך הצגת המידע העשיר שבהערות השוריים, השתמש בן-נון בכל הספרות הענפה, ההלכתית וההיסטורית, שנכתבה עד היום על קהילת צנעא, העיר על סתירות וציין השוואות והצלבות בין מה שנכתב במקומות אחרים ובין הכתוב בספר "חיי שלום". אבל עיקר חידושו של בן-נון הוא כפי שהוא מעיד על עצמו: "הקדשתי אלפי שעות לשיחות עם זקני צנעא, שבהן סיפרו לי על חייהם בצנעא. מהם למדתי על הרחובות השונים ועל דייריהם, על העיר המוסלמית, על הלשון התימנית הצנעאנית ועוד" (עמ' 12). עוד נעזר העורך במכתבים מארכיונים שונים שטרם נדפסו ובשיחות עם בני משפחה, צאצאיהם של האישים הנזכרים בספר, שבעזרתם הוא מציין שמות של אנשים נשים וילדים (בתוספת תמונות), פרטים ופרטי פרטים.

מקצועו האקדמי של ד"ר בן-נון הוא לשון, ואף בתחום זה הוא תורם תרומה משמעותית בניקוד שמות ומילים "לפי ההגייה של מסורת צנעא, כפי ששמעתי וכפי שביררתי והקלטתי מפי זקני צנעא" (עמ' כד-כה), ובענייני לשון רבים נוספים. בסוף הספר הוסיף העורך ביבליוגרפיה ומפתחות לשמות אישים, מקומות ועניינים.

לפנינו אפוא אוצר בלום למתעניינים בקהילות תימן בכלל ובקהילת צנעא בפרט, ולחובבי סיפורים פיקנטיים בתחומים רבים ומגוונים. ●

לאומרם לפני התקיעות, שהוא היה אומרם בכל שנה בהכרח שהכריחו מארי. והיה אומרם בקול מרעיד, הראוי ליום הדין, עד וינעו אמות הסיפים מקולו ומי נעימותיו. עד שמישהו התבטא כך: 'אני לא מרגיש את יום הדין רק כאן'."

רופא אנגלי ומשוררים שתפסו צד

אציין כמה אנקדוטות ועניינים כלליים המוזכרים בספר. בפרק על החינוך בצנעא מספר הרב יוסף קורח: "היה נהוג בעונת פירות הקיץ, כגון בעונת המשמש והתאנים שיש עודפים הרבה ונמכרים בזול, והיו בני אדם אמידים נדיבי לב קונים כמות ומביאים לחלק לילדים בבתי הלימוד, נותנים לכל ילד חפינה [מלוא החופן] אחת או שתיים, וכל ילד מקבל חלקו בשיפול שמלתו, ולמלמד נותנים מנה אחת אפיים, והמלמד אומר 'מי שבירך' למתנרב, והיה יום שמחה לילדים."